

Asztalos Enikő

SZÉKELYKAKASDI FARSANG

A Maroskeresztúr községhez tartozó, Marosvásárhelytől csupán 6 km-re fekvő Székelykakasdon 1979 óta folytatnak néprajzi gyűjtőmunkát. Az 1227 házzal rendelkező magyar lakosságú falu 110 cigány család is lakja. Mindannyian reformátusok. A vizkeresztől hamvazószerdáig tartó farsangot a ma is élő népszokások között tartják számon.

Minden adatközlőm megegyezett abban, hogy a régi farsang színtere a fonó volt. A fonó Szent Márton napján kezdődött. Este, szürkületkor gyűltek össze. Pálinkát kínáltak, főztek kukoricát, kalácsot sütöttek. *„Vót 4–5 óra reggel, mikor hazajöttünk. De nem tótt jól!”* – mondta a 74 éves Bajcsiné Kovács Zsuzsanna. A fonót vagy szerbe szervezték, vagyis egyik héten az egyiknél, másik héten a másiknál, vagy kivettek egy szobát, de nem kellett érte fizetni, hanem vittek fát a fűtéséhez, takarították, rendben tartották. Két sor pad állt a szobában, az elsők dolgoztak a leányok, asszonyok, a hátulsón ültek a legények. Három fonó volt a faluban: alszegi fonó, nagygazda fonó (ami a falu közepét jelentette, ahol a módosabbak laktak) és a felszegi fonó. Népdalokat, nótákat, Petőfi-dalokat énekeltek, néha muzsikáltak is. Előbb a fonóasszonyok és a leányok gyűltek be, s lassan beszállingóztak a legények is.

A farsang Kakasdon is játékot jelentett, kikapcsolódást. Fonóházi *fársángoknak* konfirmált, még nem házas legények és néha fiatal leányok öltöztek fel. Mindig valamelyik háztól indultak el, ahol összegyűlt a csoportos jelenet „jelmeze”, vagy ahol a szülő vagy a nagyleánya a fiút átöltöztette. Egyik fonó fársángnak beöltözve meglátogatta a másik fonót, vagy útrakelt más nyárádmonti falvakat felkeresni. Ha a csoportok átmentek Szentmiklósrá, Csibára, Lukafalvára, Lőrincfalvára, csak reggelre kerekedtek haza. Ha az utcán két fársángos csoport találkozott, bemártották egymást a hóba, a patakba, megdobálták egymást játékból, de ilyesmitől nem származott harag.

A fársángok három kísérővel mentek. Kettő bement a fonóba, s bekérezte a fársángokat: *„Idegen szállókat beeresztenek?”* vagy: *„Pár idegen szállókat beengedtek?”* *„Ha jól viselitek magatokat!”* – volt a válasz. A harmadik kísérő kint maradt *hajtani a kutyát*. Bárki lehetett kísérő, ez a tisztség szinte sorra járt, mindenkire rákövetkezett.

A fársángoktól megijedtek, főleg a fiatal lányok, s az asszonyok mögé bújtak. A férfiak nőknek, a nők férfiaknak öltöztek be, de leginkább mégiscsak férfiak öltöztek fársángoknak. A falunak nem volt zene-

kara, ezért többnyire énekszóra, füttyre táncoltak a fonóbeliekkel. Aki fárságnak öltözött, arcát eltakarta csipkével, harisnyával, esetleg bekenete szilvaizzal, zsirral, liszttel, korommal. Igyekezett nem sokat beszélni, de táncmodoráról vagy letépett álarcáról gyakran sikerült felismerniük a fonóbelieknek. Csakis a fonóházakba mentek csoportosan, házakhoz nem. Nem is igen találták volna otthon a leányokat, asszonyokat, hiszen éppen a fonóban voltak. 70–75 éves adatközlőim arra emlékeznek, hogy ördögnek, halálnak, berbécznek, lónak, medvének öltöztek legszívesebben régen a kakasdiak. A fársángokat nem volt szokás megkínálni, de a fársáng minden ehetőt felkutatott a szobában: az asztalról, a kemencéről, s még a lerbe is benézett.

A három legfontosabb farsangi menet Székelykakasdon a lakodalom, a temetés és Rózsa Sándor és bandája.

A lakodalom, a *vendégséges menet* szereplői a vőlegény, a menyasszony, a koszorúleányok, a vőfélyek és az eskető pap. A pap a református lelkési palástot egy vénasszony fekete szoknyájával utánozta. Szövegét rögtönözte, ezért nem maradt fenn ilyen szöveg, nem is volt semmilyen más szabálya a szövegalkotásnak, csak az, hogy a Bibliát ne keverje bele. Az ifjú párt elbúcsúztatták a WC-től, a disznópajtától, a tehéntől. Néha zenész is ment velük hegedűvel. A pap azt mondta: „*Fogjátok meg egymását!*” – s megfogták egymás kezét vagy másol is. A vőfélyek lakodalmi rigmusokat kiabáltak: „*Álljatok meg a hidon, pisiljen a menyasszony!*” Két-három *rikoltó asszony* is volt: „*Az az asszony ki van állva, a nagy szája ki van tátva!*”, „*A menyasszony így meg úgy, a pendelye tiszta húgy!*” Ha valahol a vőfélyek igen elszólták magukat, a fonóbeli asszonyok hozzájuk vágták a guzsalyt. Ennek elkerülésére a fársángok inkább kétértelmű szavakat használtak.

A *temetéshez* rámát készítettek, mely két méter hosszú és 60–70 cm széles volt, összehevederezve, letakarva két fehér lepedővel, hogy a kettő közötti hasítékon, közepén, a halott ki tudja dugni a fejét. Az a fiú, aki a halottat játszotta, önként jelentkezett. Ezzel is háztól indultak s fonókba mentek. A halottnak pityókafogakat tettek, s a lábán járt a rámában, csak a fejét dugta ki. A rámát négy fiú vitte. Lábtól két eszimat mozgattak a rudak végén. A pap süvegformát tett a fejére, fekete szoknyát kanyarított a nyakába. Néha a halottat az ördög is kísérte, jelezve, hogy a halott egyenesen a pokolba kerül. A halott arca liszttel, az ördögé korommal volt bekenve. Volt két sirató, akik a faluban hallott visszás siratókat gúnyolták ki. A halottat gyóntatta a pap: „*Mikor paráználkodtál utoljára?*” A halottat is mindentől elbúcsúztatták, mint az ifjú párt.

A *Rózsa Sándor és bandájában* szerepelt Rózsa Sándor 6 betyárral. Öltözetük: fehér ing, fersing, fekete lájbi. Szerepelt Rózsa Sándorné is (szintén férfi) tiszta feketében. A betyárok késsel a kezükben vonultak be, énekelve: „*Erdélyország gyászban van*”, s a késeket a mestergerendába vágták, vagy a magukkal hurcolt székbe. Ittak s énekeltek: „*A kakasdi csárdában...*” Rózsa Sándorné nem ivott. Ezután ők is táncoltak a fonóbeliekkal, akik folyton a kilétüket akarták felfedni, ezért elváltoztatott hangon énekeltek, s fogták nagyon a csipkefüggönydarabot az arcuk előtt, vagy a rájuk kent festékben bíztak.

A *medvetáncoltatás* is kedvelt kakasdi játék volt. Medvét kétféleképpen öltöztettek: vagy szalmát kötéllel tekertek s rácsavarták egy emberre, vagy bő, rongyos ruhát tömtek ki szalmával. Volt úgy, hogy ezt a szalmát meg akarták gyújtani, vagy meg is gyújtották a fonóbeliek. A medve is álarcot viselt. Ez az öltözködésmód is kihalt, csak a régiék emlékeznek rá.

A *fonóbúcsú* egyúttal a farsang végét is jelentette. Húshagyókedden tartották, s a *púpos napjának* nevezték. A farsángok beöltöztek szegényeknek és kéregettek. Pánkót, kürtöst kaptak, pityókát, murkot, petrezselymet, s volt, aki csuszát rakott a kosarukba. Nem vonultak végig az utcán farsangot temetni, hanem lakomát rendeztek a fonókban. Ettek tésztaféléket (ami begyűlt), főtt törökbúzáat cukrozva vagy cukorrépadarabokkal édesítve. Mivel a falu népe református, a böjt ugyan nem állt be, de a mőkázás véget ért.

A nagyobb farsangi menetekre ötletszerűen került sor, s csak addig éltek, amíg a fonóházak működtek, a 60-as évek közepéig. A kendertermesztés megszűnésével, a fonóházak bezárásával a farsang gyökeresen átalakult. A lakosság zöme a városi gyárakba ingázik, tehát nem mőkázhat hajnalig. A farsangolás ma azt jelenti Kakasdon, hogy 5–6 fiatal legény meg néha leány is ötletszerűen beöltözik. Ma már házról házra járnak. Ruházatuk ragasztott szakáll, festett bajusz, festett szemöldök, régi, rongyos kalap és ruha. A 70-es évek végén, a 80-as évek elején egy hegedűs cigány kísérte őket a faluból. Mikor egy-egy házba bementek, ott nagyon kezdtek keresni valakit vagy valamit. Fiókokban, szekrényben, ágy alatt keresgéltek, míg végül „megkapták”, amit kerestek, s akkor táncoltak, de inkább csak ugrándoztak a hegedűsőzóra a háziakkal. Legtöbb 15 percet tartózkodtak egy háznál. Ahol felismerték őket, onnan azonnal eltakarodtak. Az elhozott kisebb tárgyat másnap visszavitték. A szokás ma is ilyen formában él a faluban.

Általában adatközlőim sajnálják a régi jó farsangokat, s legyintenek, hogy a mai fiatalok „nem tudnak semmit”.

A gyűjtést Gidófalvi István 34 éves székelykakasdi lakos segítségével végeztem.

Adatközlők:

Bajcsiné Kovács Zsuzsanna (74)

Czirjékné Blaga Georgeta (25)

Gidófalvi Lajos (62)

Kovács Sándor (72)

Tövissiné Gidófalvi Katalin (46)

